

grafia i hidrografia: «seguirem lo *sòl* de la serra» Palma d'Ebre (1935); «a Canet és el barranquet de *sòl* del Tossal Gros», CastPna. (1961); a les Illes sobretot referint-se a petites conques, com les dels torrents: és «a *'sòl* des torrent» Deià (1964); «la Font i Casa del Tur són *es sòl* des tuñen» St. Miquel de Balansat (1963).

O bé, seguint aqueixos cursos d'aigua, si es troben dos indrets successius: hi ha a Banyeres de Mariola un altre molí, i després, més aigües avall: «el Molí 'l *Sòl*» (1963), id. a Ares del M. (1961). Així és com sovint es distingeixen partides de terra, per *sòl* i *cap de la vall*, *sòl* i *cap de l'horta*: ús molt general en el P. Val., i començant ja en les zones veïnes, dins el cat. occid.: *lo sòl de l'Horta* partida del Cogul (1936); sengles partides de *Sòl de l'Horta* a l'Alcora, Biar, Tormos (el caràcter estereotipat i quasi soldat es nota perquè en aquest últim, no en aquells, ho pronunciaren *sòl de* ---), 1961-63; en el terme de Morella formen joc i oposició els dos masos dits *Sòl-de-la-Vall* i *Cap d. l. V.* (1961). Sobre l'ús a Benasc veg. Ferraz, p. 26.

Res més destacat, dins aquest ordre d'idees, que l'aplicació a una part de les poblacions; en ús lliure en alguna cançó popular: cantaran una cançó «treta d'un Maria Agna - qu'al *sòl* de la vila està» (MilàF, *Romllo.*, reco. a l'Espluga de Fr., 320B). En el Maestrat, a Cinctorres *lo Sòl de Vila* i *lo Cap de Vila*, dues meitats del poble, a Castellfort també us parlen, però ja soldat, del sector de poble dit *sòl-de-vila* (1961). Més esporàdic més al Nord, i amb variacions: *lo sòl del-òk* part del poble de Bassella (ja amb *o*), 1956. Com a nom d'un dels respectius carrers: a Mall. Es carrer *de 'sòl* a Búger; i molt en el P. Val.: *Carrer del Sòl* a Beniardà (1963).

Però *Carrer del Sòl* no se sol identificar amb *Carrer Baix*, que és cap al mig, tirant avall, mentre que més enllà ja a l'extrem del caseriu, hi ha el *Carrer del Sòl*: un i altre es troben a Rossell, Benimantell i Torre de les Maçanes. Diferent d'això, si bé també pertanyent a la toponímia urbana és «el *Sòl de Ramon*» gran plaça en el centre del poble de Castellfort (on cal partir de l'acc. antiga 'solar, còs de terreny'). A l'Emp. això ja no té caràcter d'arcaisme: *El Sòl de l'Engirol*, a Cadaqués és un tros que és comú, arran de les cases del poble, pujant al cementiri (1964). En fi també s'aplica a les parts del terme municipal de la part baixa, cosa més pròpia del domini cat. occidental: *lo sòl del terme* Erinyà; *lo sòl del terme* La Granadella, Cubells, «la línia passe pel *sòl del terme*» Castell-de-Cabres (1961).

En ús lliure per al fons de les profunditats resta encara en alguns llocs, particularment parlant de la mar: a les grans fondàries «el filat mai trapa *sòl*» ross. (Barcarès, 1960); també a les Illes sento a parlar d'*'sòl de la ma(r)* men. (Fornells, 1963), i de *calar* xarxes fins al *sòl* (Formentera); «la mar --- eixe clòt d'aygua sense *sòl*», MGadea (*T. del Xè* III, 108). La Penyeta de l'Eixam «és una penya alta que hi ha al *sòl* del barranc» Lutxent (1962); «és al *sòl del barranc*» Ares del M. (1961).

La combinació que resta més estesa és *sòl d'avall* [*DTò.* 1647], que se sent pertot a banda i banda de l'Ebre: *lo sòl d'avall* a tot el Priorat, parlant de parts del terme (Poboleda, Morera, Cabassers, Vilella Alta i Baixa, 1935-6); dins la vila «hi ha al *sòl d'aball* ---» Ares, «al *sòl de bàl* de la Tiona ---» Bellestar; «la Cova de les Bruixes és al *sòldabàl* de tot de les Solanes» Poble de Granadella (1936). Tan viu és això que ha donat naixença, per simetria, a un illògic *lo sòl d'amunt* Priorat, sentit a quasi tots aquells pobles; no sols allí: «al *sòl d'amunt* del Rodesnar hi ha la Cova de ---» Vistabella. «Tu me vas dà un mocadó - brodat, de seda vermella: / al mitx n'hi ha una campana - y al *sos-devall* una estrellà» (fets de 1810-20, reco. a Agramunt) imprimí MilàF (*Romllo.*, 100.4), on no sé si hi ha error de còpia per *sol-d.* o per *sols*.

Car a tota la meitat Nord del cat. occid. és la forma *sòls* la única viva, i sovint tractat gramaticalment com un singular. Des de la Baixa Noguera: el districte municipal de Menargues es divideix en *lo sòlz del terme* i *lo cap de l'horta* (1964); també Segre amunt: «és al *sòls del Clot* de ---» Aguilar de Bassella; i pertot arreu, remuntant les Nogueres, fins al capdamunt de Ribagorça (*lo sòlz del Pago*, extrem O. de la part obaga de la vall de Calbera, 1957); i fins al capdamunt del Pallars (definició ambigua, en Pol. V. d'*Aneu*, 26): «lo Pletiu Gran és al *sòls* dels Argulls» Sorpe (1964). Sovint aplicat a toponímia urbana, paper en què el sento amb *o* tancada (revelant soldament i proclisi): hi ha un *Carrer de sòlzdebla* a Montanyana i un altre a Tremp (on també em parlaren del Carrer de *sòls*, 1957).

O bé, localitzant una part d'un paratge extens: «Sovila és *lo sols* del poble» Llarvén; «al *sòls* de la Raspa està Berganui» (Sas de Cornudella, 1957), «al *sòlz* de Montarroi hi ha Canarill» (Les Esglésies de Belle- ra), «la Font de X. és al *sòls* en lo barranc» Bernui. Simple localització abstracta: «vos diré 'ls noms baixant del cap al *sòls*» Llarvén (1959). Llavors hi ha sovint joc d'oposició amb *cap*, i aquest pren també la forma *caps*; usats lliurement: *al caps hi ha --- al sòls hi ha*, Rialb de Noguera (1969); i molt copiosament delimitant parts d'un paratge extens: L'Antimiri de *sòls*/L'Antimiri de *caps*, Bonremei, 1957; i en forma tripartita: Curnyal de *sòls*, C. del Mig, C. de Caps Montgai; Planell de *sòls*, P. de Mig, P. de Caps, Arestui (1959). Tots els usos, a la Vall de Boí, on també ho he sentit funcionant com a subjecte «tot *lo sòls* ha quedat ---» (Bof, 1960), i més en usos com els que ja he exemplificat: «lo Salt de l'Estany de Caldes é lo que comence des del *sòlz* de l'estany»; en un bosc: «al *sòls* hi ha un freix gros ---» (Bof, 1953); «les Prats del *sòls* són los que toquen al riu» Erill, 1953.

La locució de *sòl a rel* és sobretot mallorquina, amb un sentit comparable al que té *de soca-rel* «de raíz, por completo» (*DAG.*); «la Gramàtica d'En Bello --- En Cuervo la refusa de *sòl a rels*», AMAlcorer (*BDLC* VII, 25). Però n'hi ha antecedents en usos semblants, i a fora de l'illa; com aquest, on el sentit bàsic del mot *arrel* resta ben visible: «a mal de barruga --- tres ve-